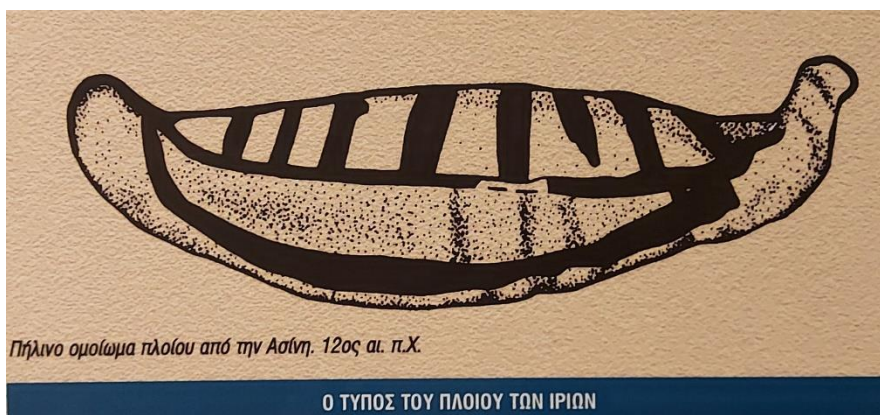

Κατακαλόκαιρο του 2020

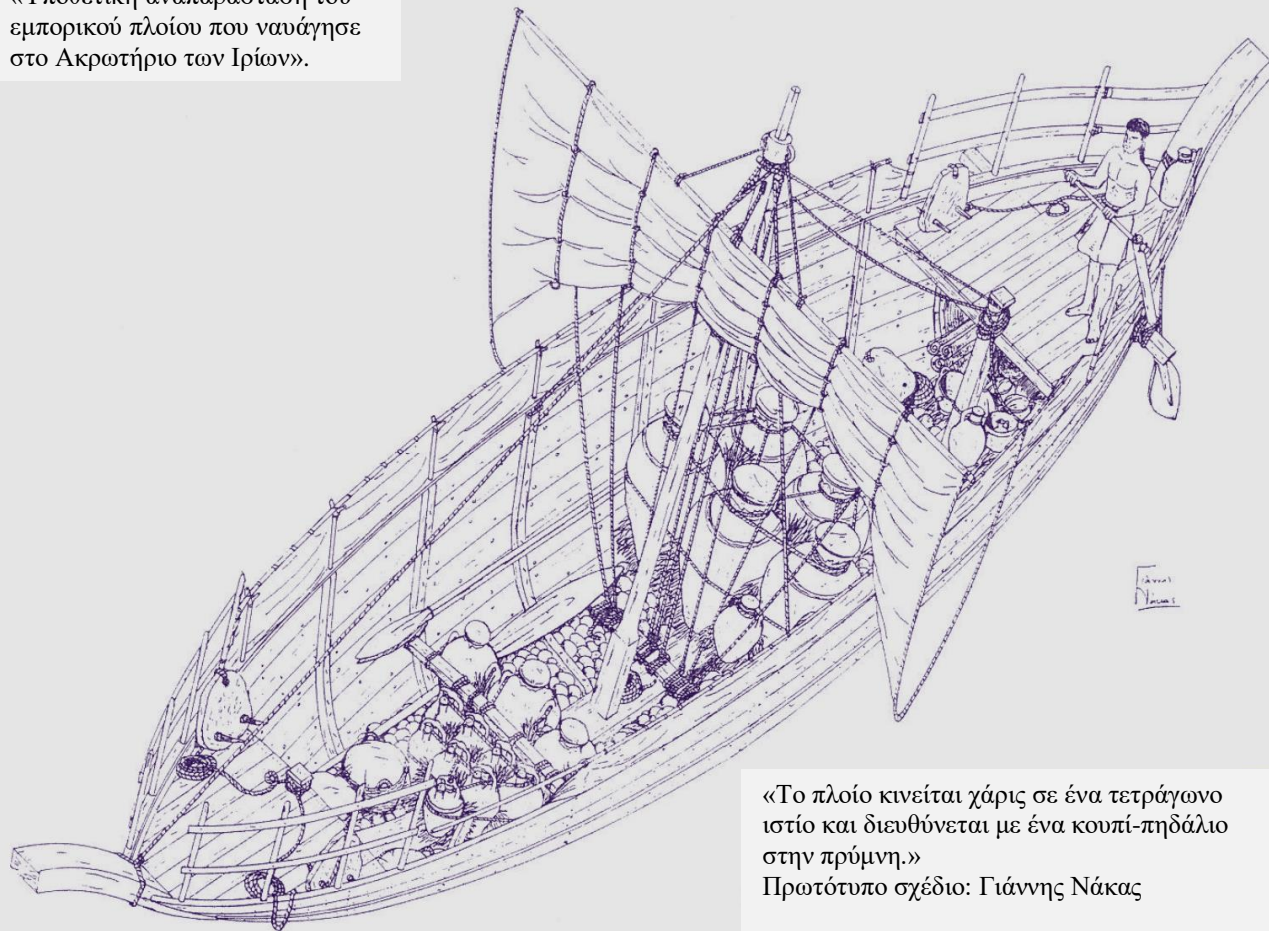
«Οι δύο βασικοί τύποι πλοίων, που επικρατούν κατά την αρχαιότητα, έχουν ήδη εμφανιστεί στο τέλος της εποχής του Χαλκού. Είναι ο τύπος των πολεμικών («μακρών») πλοίων και ο τύπος των εμπορικών («στρογγυλών»). Το πλοίο των Ιριών ανήκε, χωρίς αμφιβολία, στον δεύτερο τύπο...» διαβάζουμε σε μία από τις επεξηγηματικές πινακίδες στο Μουσείο των Σπετσών, όπου εκτίθενται ευρήματα από την υποβρύχια ανασκαφή σε ένα πλεούμενο που ταξίδευε στην Ανατολική Μεσόγειο στα τέλη της Μυκηναϊκής εποχής, κάπου στα 1200 π.Χ., δηλαδή λίγο πριν από τον Τρωικό πόλεμο και ενώ «οι λαοί της θάλασσας» ετοιμάζονταν για τις επιδρομές τους που έθεσαν τέρμα στους πολιτισμούς της εποχής του Χαλκού.

Φανταστείτε ότι το πλοίο, που δεν ξεπερνούσε τα 10 μέτρα μήκος, ανήκε σε κάποιον γυρολόγο! Είχε αποπλεύσει από την Κύπρο και πήγαινε από λιμάνι σε λιμάνι για να ανταλλάξει διάφορα αγαθά με άλλα και να τα μεταπουλήσει παρακάτω. Κύπρος, ίσως συροπαλαιστινιακές ακτές, Κρήτη, Δωδεκάνησα και αντικρινά παράλια, ίσως Κύθηρα, Πελοπόννησος. Αυτή η διαδρομή διαγράφεται από την προέλευση των κεραμικών αγγείων που βρέθηκαν στον βυθό γύρω από το ναυάγιο (γύρω στα 12-15 βάθος από την επιφάνεια της θάλασσας). Τίποτα δεν είναι βέβαιο, αλλά τα αγγεία είναι σαν μια μικρή συλλογή καθημερινών κεραμικών από όλα τα μέρη της Αν. Μεσογείου πριν από την κατάρρευση των προϊστορικών βασιλείων και κρατιδίων. Σε ένα από αυτά υπήρχε και εγχάρακτο σημείο (το αποτύπωμα της σφραγίδας του λαδέμπορου, του οινοπαραγωγού ή του αγγειοπλάστη;). Ανασύρθηκαν και τρεις λίθινες άγκυρες. Όλα αυτά, αφού συντηρήθηκαν και μελετήθηκαν, μεταφέρθηκαν στο ισόγειο του Μουσείου Σπετσών, όπου εκτίθενται και κάτι πελώρια πιθάρια από το πλοίο της Δοκού, το αρχαιότερο γνωστό ναυάγιο των θαλασσών μας (του 2200 π.Χ.). Άρα στο ίδιο μουσείο –ένα αυστηρό και εντυπωσιακότατο σπετσιώτικο καπετανόσπιτο του 1795-1798– έχει κανείς την ευκαιρία να δει τα φορτία από δύο πλοία της Χαλκής εποχής, το ένα του 2200, το άλλο του 1200.

Τα Ίρια βρίσκονται στον Αργολικό κόλπο γύρω στα 15 χλμ ανατολικά της Ασίνης (μικρής μυκηναϊκής παραθαλάσσιας ακρόπολης, που αναφέρεται στην *Ιλιάδα* και συγκίνησε τόσο τον Σεφέρη). Το ναυάγιο εντοπίστηκε το 1962 από τον Νίκο Τσούγλο, ο οποίος ίδρυσε το 1973 το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών (Ι.Ε.Ν.Α.Ε.). Η ανασκαφή άρχισε δύο δεκαετίες αργότερα και απέδωσε πολύ σημαντικά ευρήματα και λόγω της ποικιλίας και ανάμεικτης προέλευσης των κεραμικών, αλλά και λόγω της χρονικής περιόδου που ταξίδευε αυτό το κυπρομηκηναϊκό «στρογγυλό» πλοίο. Είναι κυρίως η γοητεία που ασκούν οι μεταβατικές εποχές, όπως αυτή. Εκατό και πλέον χρόνια πριν αρχίσει η σταδιακή διάδοση του σιδήρου, ο «χαλκός» και η εποχή του, η εποχή του Χαλκού, γράφουν τα τελευταία ταραγμένα και ηρωικά κεφάλαια μιας μακράς περιόδου, που διήρκεσε κάτι παραπάνω

από δύο χιλιετίες κι ανέδειξε σπουδαίους πολιτισμούς, από τον Κυκλαδικό και τον Μινωικό, στον Αιγυπτιακό, τον Ακκαδικό και άλλους της Μέσης Ανατολής, τον Χετιτικό και τον Μυκηναϊκό.

«Υποθετική αναπαράσταση του εμπορικού πλοίου που ναυάγησε στο Ακρωτήριο των Ιρίων».

«Το πλοίο κινείται χάρις σε ένα τετράγωνο ιστίο και διευθύνεται με ένα κουπί-πηδάλιο στην πρύμνη.»

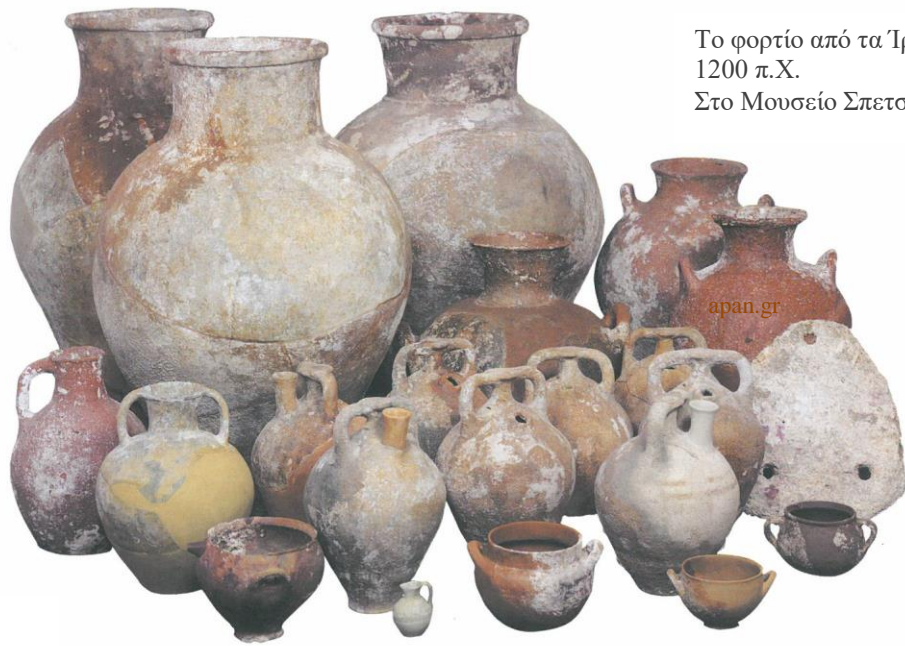
Πρωτότυπο σχέδιο: Γιάννης Νάκας

Κι αν διερωτηθείτε γιατί παρουσιάζουμε τα Ίρια, οι λόγοι είναι πολλοί, πολλές και οι αφορμές. Το καλοκαίρι και μόνο θα αρκούσε για την επιλογή ενός θαλασσινού θέματος.

Είναι όμως και η καυτή επικαιρότητα, που μας τσιγκλάει και μας κάνει να βουτήξουμε στο μακρινό παρελθόν αυτής της «γαλάζιας πατρίδας». Τα Ίρια μιλούν για σχέσεις μεταξύ Κύπρου, Δωδεκανήσου, Κρήτης και Πελοποννήσου πριν από τον ελληνικό αποικισμό της Κύπρου, ο οποίος πραγματοποιείται μετά τα Τρωικά (μεταξύ 1180/70 και 1100 ή 1000 π.Χ.). Τα αρχαιολογικά τεκμήρια των επαφών και επιρροών είναι πολλά, αλλά και η φορτηγίδα του πλανόδιου εμπόρου έχει να διηγηθεί τη δική της ιστορία.

Σε αυτά, έχουμε να προσθέσουμε κι εμείς τη δική μας μικρή ιστορία. Η Πολιτιστική Εταιρεία Πανόραμα φιλοξένησε το Ι.Ε.Ν.Α.Ε. και του παρείχε γραμματειακή υποστήριξη από το 1986 μέχρι το 2000 (όταν αναγκαστήκαμε να μετακομίσουμε την έδρα μας, επειδή ο σεισμός του 1999 προξένησε ζημιές στο κτήριο της οδού Αλ. Σούτσου). Πέρασαν πολλά χρόνια. Αλλά εκεί, στο Μουσείο των Σπετσών, υπάρχει κάτι και από τη δική μας λαχτάρα για τον πολιτισμό των θαλασσών και τον ναυτόκοσμο, την αρχαιολογική έρευνα και την επαγωγική σχέση με το βιωμένο περιβάλλον. Θελήσαμε, λοιπόν, να μοιραστούμε με τους πανοραμικούς φίλους και τους συνδρομητές του ΑΠΑΝ αυτή τη χαρά που νιώθουμε βλέποντας αποτελέσματα από δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαμε με κάποιον τρόπο. Χαρά και συγκίνηση.

Το φορτίο από τα Ίρια,
1200 π.Χ.
Στο Μουσείο Σπετσών

Γιώργος Σεφέρης

Ο βασιλιάς της Ασίνης

Ἀσίνην τε ... Ιλιάδα [B 560]

Κοιτάξαμε όλο το πρωί γύρω γύρω το κάστρο
αρχίζοντας από το μέρος του ίσκιου εκεί που η θάλασσα
πράσινη και χωρίς αναλαμπή, το στήθος σκοτωμένου παγονιού
μας δέχτηκε όπως ο καιρός χωρίς κανένα χάσμα.
Οι φλέβες του βράχου κατέβαιναν από ψηλά
στριμμένα κλήματα γυμνά πολύκλινα ζωντανεύοντας
στ' άγγιγμα του νερού, καθώς το μάτι ακολουθώντας τις
πάλευε να ξεφύγει το κουραστικό λίκνισμα
χάνοντας δύναμη ολοένα.

Από το μέρος του ήλιου ένας μακρύς γιαλός ολάνοιχτος
και το φως τρίβοντας διαμαντικά στα μεγάλα τείχη.
Κανένα πλάσμα ζωντανό τ' αγριοπερίστερα φευγάτα
κι ο βασιλιάς της Ασίνης που τον γυρεύουμε δυο χρόνια τώρα
άγνωστος λησμονημένος απ' όλους κι από τον Όμηρο
μόνο μια λέξη στην Ιλιάδα κι εκείνη αβέβαιη
ριγμένη εδώ σαν την εντάφια χρυσή προσωπίδα.
Την άγγιξες, θυμάσαι τον ήχο της; κούφιο μέσα στο φως
σαν το στεγνό πιθάρι στο σκαμμένο χώμα·
κι ο ίδιος ήχος μες στη θάλασσα με τα κουπιά μας.
Ο βασιλιάς της Ασίνης ένα κενό κάτω απ' την προσωπίδα
παντού μαζί μας παντού μαζί μας, κάτω από ένα όνομα:
«Ἀσίνην τε... Ἀσίνην τε...»
και τα παιδιά του αγάλματα
κι οι πόθοι του φτερουγίσματα πουλιών κι ο αγέρας

στα διαστήματα των στοχασμών του και τα καράβια του
αραγμένα σ' άφαντο λιμάνι·
κάτω απ' την προσωπίδα ένα κενό.

Πίσω από τα μεγάλα μάτια τα καμπύλα χείλια τους βοστρύχους
ανάγλυφα στο μαλαματένιο σκέπασμα της ύπαρξής μας
ένα σημείο σκοτεινό που ταξιδεύει σαν το ψάρι
μέσα στην αυγινή γαλήνη του πελάγου και το βλέπεις:
ένα κενό παντού μαζί μας.
Και το πουλί που πέταξε τον άλλο χειμώνα
με σπασμένη φτερούγα
σκήνωμα ζωής,
κι η νέα γυναίκα που έφυγε να παίζει
με τα σκυλόδοντα του καλοκαιριού
κι η ψυχή που γύρεψε τσιρίζοντας τον κάτω κόσμο
κι ο τόπος σαν το μεγάλο πλατανόφυλλο που παρασέρνει ο χειμάρρος του ήλιου
με τ' αρχαία μνημεία και τη σύγχρονη θλίψη.

Κι ο ποιητής αργοπορεί κοιτάζοντας τις πέτρες κι αναρωτιέται
υπάρχουν άραγε
ανάμεσα στις χαλασμένες τούτες γραμμές τις ακμές τις αιχμές τα κοίλα και τις καμπύλες
υπάρχουν άραγε
εδώ που συναντιέται το πέρασμα της βροχής του αγέρα και της φθοράς
υπάρχουν, η κίνηση του προσώπου το σχήμα της στοργής
εκείνων που λιγότεψαν τόσο παράξενα μες στη ζωή μας
αυτών που απόμειναν σκιές κυμάτων και στοχασμοί με την απεραντοσύνη του πελάγου
ή μήπως όχι δεν απομένει τίποτε παρά μόνο το βάρος
η νοσταλγία του βάρους μιας ύπαρξης ζωντανής
εκεί που μένουμε τώρα ανυπόστατοι λυγίζοντας
σαν τα κλωνάρια της φριχτής ιτιάς σωριασμένα μέσα στη διάρκεια της απελπισίας
ενώ το ρέμα κίτρινο κατεβάζει αργά βούρλα ξεριζωμένα μες στο βούρκο
εικόνα μορφής που μαρμάρωσε με την απόφαση μιας πίκρας παντοτινής.
Ο ποιητής ένα κενό.

Ασπιδοφόρος ο ήλιος ανέβαινε πολεμώντας
κι από το βάθος της σπηλιάς μια νυχτερίδα τρομαγμένη
χτύπησε πάνω στο φως σαν τη σαΐτα πάνω στο σκουτάρι:
«Άσίνην τε Άσίνην τε...». Να 'ταν αυτή ο βασιλιάς της Ασίνης
που τον γυρεύουμε τόσο προσεχτικά σε τούτη την ακρόπολη
γγίζοντας κάποτε με τα δάχτυλά μας την αφή του πάνω στις πέτρες.

Ασίνη, καλοκαίρι 1938 - Αθήνα, Γενάρης 1940

ΝΕΑ εντός και εκτός

Δεν θα μιλήσουμε για τα φετινά παράδοξα, τις αντιξοότητες, τα ψυχικά τραύματα, τις κοινωνικές ρωγμές, τις οικονομικές καταρρεύσεις. Ο καθένας διανύει μοναχός τα δικά του τενάγη, που κατά έναν εντελώς αιφνιδιαστικό (ή αναμενόμενο;) τρόπο τα βιώνει ταυτόχρονα και με αφόρητη ένταση όλη η ανθρωπότητα.

Άδηλο το άμεσο μέλλον. Ούτε για το αύριο δεν μπορείς να σχεδιάσεις κάτι. Η έκβαση τρομοκρατεί, το κοινωνικό σώμα έχει κουραστεί, έχει βαρεθεί, έχει αγανακτήσει. Πολλοί αδιαφορούν, πάρα πολλοί ρέπουν προς τη συνωμοσιολογία κι άλλοι αναζητούν παρηγοριά σε ανορθόδοξες καταστάσεις ή και ακραίες θρησκοληψίες, ενώ το «σύνδρομο Μύκονος» εξαπλώνεται.

Και η λήξη φαίνεται να αργεί ακόμα πάρα πολύ. Εξάλλου, είναι πλέον κοινώς αποδεκτό ότι αυτή η παγκόσμια περιπέτεια δεν θα τελειώσει ποτέ, με την έννοια της ομαλής λήξης και επιστροφής στα δεδομένα των αρχών του 2020, διότι οι επιδράσεις της πανδημίας σε όλους τους τομείς του δημόσιου και ιδιωτικού βίου θα διαμορφώσουν νέους χάρτες, άγνωστα τοπία και αδιάγνωστα ανθρωπολογικά δεδομένα. Η ιδιόμορφη πολεμική περίοδος που βιώνουμε απαιτεί από τον καθένα μας πολλές δυνάμεις και πολλά κουράγια. Έστω κι αν πιστέψαμε ότι δεν έχουμε πλέον άλλα αποθέματα, πρέπει να κατανικήσουμε την αδράνεια, αυτό το διαβρωτικό αίσθημα που μας κατέφαγε. Πρέπει να συνεφέρουμε τους αφελείς, τους αδιάφορους και τους εξυπνάκηδες. Να εξουδετερώσουμε τους κακεντρεχείς, τους σκανδαλόλογους, τους μεμψίμοιρους, τους υπονομευτές, τους μαυραγορίτες. Πρέπει να κινητοποιήσουμε την κοινωνική μας ευαισθησία, να καλλιεργήσουμε δεξιότητες και ικανότητες που ούτε μπορούσαμε να φανταστούμε ότι διαθέτουμε, να επαναφέρουμε στη ζωή μας αξίες από κώδικες που θεωρούσαμε παρωχημένους, να αναθερμάνουμε τη σχέση μας με τη φύση ή να την ανακαλύψουμε από την αρχή. Πρέπει να ανατρέψουμε, δηλαδή, τη συσσωρευμένη κακοδαιμονία και να αντιληφθούμε ότι μας δίνεται μία ευκαιρία να αναμετρηθούμε με την πραγματικότητα με θάρρος, διαύγεια και εντιμότητα.

[Για τη στάση της Εκκλησίας στη διάρκεια της Καραντίνας, δείτε ένα σχόλιο του Γιάννη Μαυρικού, που δημοσιεύσαμε στην Ιστοσελίδα του Πανοράματος τις παραμονές του Πάσχα. Σας συνδέουμε <https://www.apan.gr/gr/component/k2/item/1804-covid-19-kai-ekklisia-pasxa-tou-2020>]

Κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει ότι εκτός από την απειλητική πανδημία, που άλλαξε άρδην τη ζωή μας, βιώσαμε και βιώνουμε τα πλέον αήθη και εξωφρενικά πολιτικά σχέδια σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, τις πιο εξοργιστικές και επικίνδυνες πολιτικές αυθαιρεσίες, τις αποκάλυπτες υποκρισίες, τις χυδαιότητες, τις νοθείες, τις κακόγουστες και καλόγουστες απομιμήσεις, το ψέμα και το ψεύτικο που κατασκευάζουν έναν νέο κόσμο, απατηλό κι ανιστόρητο, ανήθικο και απάνθρωπο και διαμορφώνουν νέες γενιές αγνώστων χαρακτηριστικών.

Η Βρετανία, το Μπρέξιτ και ο τρόπος της διαχείρισης του, ο κινεζικός στραγγαλισμός του Χογκ Κογκ, η θρασύτατη πρόταση του προέδρου των ΗΠΑ για καθυστέρηση των εκλογών του Νοεμβρίου (λόγω κορωνοϊού, τον οποίο κατά τα άλλα δεν αποδέχεται ως απειλή), αλλά και όλων των ειδών τα κινήματα διαμαρτυρίας στις ΗΠΑ και σε άλλες χώρες, που μερικά από αυτά κατέληξαν σε ακρότητες και πρωτοφανείς εξτρεμισμούς (γκρέμισμα αγαλμάτων, ακόμα και του Κολόμβου), οι πόλεμοι δια αντιπροσώπων, μισθοφορικών δυνάμεων και μελών τρομοκρατικών οργανώσεων, καθώς και ο επαπειλούμενος πόλεμος για τα νερά του Νείλου και τα έργα στην Αιθιοπία, οι συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις πέντε ηπείρους, και η ντροπιαστική κατάσταση στα στρατόπεδα της Μόριας και σε άλλα ελληνικά νησιά, η δόλια χρήση του κυβερνοχώρου και οι ηλεκτρονικές υποκλοπές (με πρωταγωνίστρια τη Ρωσία), αλλά και η διαστρεβλωτική χρήση θρησκευτικών συμβόλων, ο εξευτελισμός θεσμών και η γελοιοποίηση αξιών, η καλλιέργεια της μισαλλοδοξίας, η ρητορική της θρησκοληψίας, η εφιαλτική ανάπτυξη του τουρισμού (τον οποίο

Τουρκία μετά το 2016, σταθήκαμε ιδιαίτερα στα συγκεντρωτικά στοιχεία που έφερε στο φως ο Άγγελος Συρίγος σε ένα από τα άρθρα του στην εφημερίδα *Η Καθημερινή*. Οι αριθμοί τα λένε όλα και σε συντρίβουν.

Πριν από την αναδημοσίευση του άρθρου, θέλουμε να δείτε μερικές φωτογραφίες από το Αρχείο μας (ΑΠΑΝ), οι οποίες απεικονίζουν με τον πιο άμεσο τρόπο την κατάσταση στην ερντογανική Τουρκία και μάλιστα στο αντικείμενο του προεδρικού πόθου, την ίδια την Κωνσταντινούπολη. Εκεί, το καθεστώς Ερντογάν, στο πλαίσιο του κοινωνικού προγράμματος για τον έλεγχο της αναρίθμητης φτωχολογιάς, έχει οργανώσει λαϊκά πάρκα για να πηγαίνουν οι μητέρες με τα πολλά παιδιά τους κάθε ηλικίας. Δύο από αυτά τα πάρκα έχουν οργανωθεί μέσα σε δύο από τις πελώριες ανοιχτές δεξαμενές (κινστέρνες) της Πρωτοβυζαντινής εποχής. Πήγαμε στο πάρκο του Δήμου Φατίχ (τη βυζαντινή κινστέρνα του Άσπαρος) στις 8 Μαρτίου 2016. Πάγωσε το αίμα στις φλέβες μας. Δεκάδες πολύ νεαρές μαμάδες καθισμένες σε μεγάλες τάβλες με τα φαγητά που είχαν φέρει από το σπίτι και δίπλα το μωρό / τα μωρά σε καροτσάκια. Όλες μαζί, η μία να ελέγχει την άλλη. Παραπέρα, σε κάτι πολύ μοντέρνες τραμπάλες έπαιζαν και γελούσαν τα μαυροφορεμένα κοριτσάκια τους, σκεπασμένα από την κορυφή ως τα νύχια, ενώ σε μεγάλη απόσταση έπαιζαν τα αγόρια. Άλλα τραμπάλα, άλλα ποδόσφαιρο. Έτσι καλλιεργείται ο φανατισμός, η θρησκοληψία, η λατρεία στον θεόσταλτου ηγέτη.

Οι πληροφορίες είναι από τις ταυτότητες των φωτ που έχουν ανεβεί στο Αρχείο μας.

Βυζαντινή Κινστέρνα του Άσπαρος / Çarşamba Çukurbostan Parkı (παλαιότερα Sultan Selim Çukurbostanı) στον Πέμπτο Λόφο. Φωτογράφος: Γιώργος Κωστόπουλος Καταγραφή για το ΑΠΑΝ Τρίτη 8 Μαρτίου 2016 (ώρα 15.07-15.33)

Καθημερινή ζωή, αθλοπαιδιές και ψυχαγωγία στη βυζαντινή κινστέρνα του Άσπαρος / Çarşamba Çukurbostan Parkı (παλαιά: Sultan Selim Çukurbostanı) φωτ 01.

Σκασμένα στα γέλια τα κοριτσάκια που είναι το πολύ δώδεκα χρονών. Σκηνή που θυμίζει Ιράν (προ του 2000) με τη διαφορά ότι η τραμπάλα είναι μοντέρνα.

Μπάλα και τραμπάλα στην κινστέρνα του Άσπαρος με λίγο χρώμα που έφεραν δύο από τα τέσσερα κορίτσια και, πέρα, τα αγόρια «χαμμένα» στην αγριότητα του φονταμενταλισμού

Καθημερινή ζωή, αθλοπαιδιές και ψυχαγωγία στη βυζαντινή κινστέρνα του Άσπαρος / Çarşamba Çukurbostan Parkı (παλαιά: Sultan Selim Çukurbostanı) φωτ 16. Ο ένας έφηβος, αυτός με τη μπάλα στα πόδια, φορά το καλπάκι του θεοσεβούμενου Μουσουλμάνου και φαρδιά βράκα – δείγμα της αντιδυτικής ιδεοληψίας, άρνηση στα «φράγκικα» πρότυπα που επέβαλε ο Κεμάλ Ατατούρκ πριν από ενενήντα χρόνια, κραυγαλέα και προκλητική επίδειξη του ακραίου φανατισμού που έχει κατακτήσει μεγάλες μάζες του τουρκικού λαού. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου του είναι σκληρά, σκληρότερο το βλέμμα (μήπως, όμως, εκφράζει απελπισία;). Ο άλλος έφηβος, που τραμπαλίζεται με παιδική χαρά, φορά το χαρακτηριστικό ένδυμα κάποιου άντρα αφιερωμένου στα θρησκευτικά καθήκοντα. Ίσως να φοιτά σε ένα από τα εκατοντάδες κορανικά λύκεια, που έχουν ιδρυθεί τα τελευταία χρόνια σε όλη την Τουρκία. Μία από τις απορίες είναι πώς δεν τα είδαν αυτά τόσα χρόνια οι ξένοι δημοσιογράφοι. Η μήπως τα έβλεπαν και τα ερμήνευαν κατά το δοκούν;

Άποψη: Αυτό που μεγαλώνει δίπλα μας

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ*

Στοιχείο 1: Η Διεύθυνση Θρησκευτικών Υποθέσεων (Diyanet) είναι ένας από τους ισχυρότερους δημόσιους φορείς στην Τουρκία. Το 2002, χρονιά που το κόμμα του Ερντογάν ανήλθε στην εξουσία, είχε 72.000 υπαλλήλους. Σήμερα απασχολεί 130.000 υπαλλήλους. Αντιστοίχως η κρατική χρηματοδότηση το 2002 ήταν 450 εκατ. ευρώ. Το 2019 ανήλθε σε 1,5 δισ. ευρώ, περισσότερα και από το τουρκικό υπουργείο Εσωτερικών. Την τετραετία 2020-2023 προβλέπεται να δαπανήσει 10 δισ. ευρώ (πηγή: Ahval, 29.12.2019).

Στοιχείο 2: Το Diyanet διευθύνει τα «κατηχητικά του Κορανίου» (Kuran kursu). Το 2002, τα συγκεκριμένα κατηχητικά ήταν 3.699. Το 2020 είχαν ανέλθει σε 18.675 και η ετήσια δαπάνη για αυτά ανερχόταν σε 1,45 δισ. ευρώ (πηγή: Irekyol, 1.6.2020). Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στη δημόσια εκπαίδευση.

Στοιχείο 3: Εκτός από τα κατηχητικά υπάρχουν και τα «ιμάμ χατίπ» θρησκευτικά σχολεία για μαθητές από 10 έως 18 ετών. Παραδοσιακά δίνουν έμφαση στη διδασκαλία του ιερού Κορανίου. Στο παρελθόν απευθύνονταν σε όσους επιθυμούσαν να γίνουν ιμάμηδες σε τεμένη. Το 2012 εξισώθηκαν με τα λοιπά δημόσια σχολεία. Το 2002 υπήρχαν 450 «ιμάμ χατίπ» με 63.000 μαθητές. Το 2019 είχαν εκτοξευθεί στις 5.138 με 1.300.000 μαθητές (πηγή: Ahval, 26-10-2019). Στο λυκειακό επίπεδο οι 645.000 μαθητές που τα παρακολουθούν ανέρχονται μόλις στο 11% του συνολικού αριθμού μαθητών λυκείων της Τουρκίας. Το κράτος όμως δαπάνησε στα λυκειακά «ιμάμ χατίπ» το 23% του σχετικού προϋπολογισμού του (πηγή: Reuters, 25.1.2018).

Στοιχείο 4: Το Diyanet διευθύνει και τις 85.000 τεμένη της Τουρκίας (το 10% των οποίων χτίστηκε επί Ερντογάν-στοιχεία 2015) καθώς και 2.000 τεμένη στο εξωτερικό. Τα 900 από αυτά βρίσκονται στη Γερμανία και ελέγχονται μέσω μιας θυγατρικής οργάνωσης που ονομάζεται DITIB. Στελεχώνονται από ιμάμηδες που στέλνει το Diyanet και πληρώνονται από την Τουρκία (πηγή: Deutsche Welle, 28.9.2018). Παράλληλα, το Diyanet έχει στόχο να χτίσει 30 γιγαντιαία τεμένη στις πέντε ηπείρους. Προς το παρόν έχει χτίσει 103 τεμένη σε 12 χώρες με κόστος 440 εκατ. ευρώ: Μόσχα κόστος 170 εκατ.· Τίρανα 56 εκατ.· Κολωνία 45 εκατ.· Κέμπριτζ 26 εκατ.· (πηγή: BBC, 23.5.2019).

Στοιχείο 5: Ο προϋπολογισμός της MIT, δηλαδή των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών, το 2002 ήταν 103 εκατ. ευρώ. Το 2019 είχε εκτοξευθεί στα 407 εκατ. ευρώ (πηγή: Nordic Monitor, 1.10.2019). Αξίζει να δει κάποιος φωτογραφίες από τα κτισμένα επί εκτάσεως 20.000 στρεμμάτων νέα κτίρια της MIT στην Άγκυρα που εγκαινιάστηκαν τον Ιανουάριο του 2020.

Στοιχείο 7: Η Τουρκία κατατάσσεται 15η παγκοσμίως ως προς τις στρατιωτικές δαπάνες. Το 2019 είχε τη μεγαλύτερη αύξηση στρατιωτικών δαπανών (24%) σε σύγκριση με τις άλλες 14 χώρες. Όλα τα παραπάνω είναι στοιχεία ενός μεγάλου παζλ για την πραγματική εικόνα της σημερινής Τουρκίας. Άλλα κομμάτια του ίδιου παζλ μιλούν για την υποστήριξη που αφειδώς προσέφερε η Τουρκία στην οργάνωση «Ισλαμικό Κράτος» μεταξύ 2012-2015· για τους τιμώμενους εκπροσώπους της Χαμάς και άλλων ακραίων μουσουλμανικών αδελφοτήτων στα συνέδρια του κυβερνώντος ισλαμικού κόμματος AKP· για την εκμετάλλευση των «αραβικών ανοίξεων» προκειμένου να δημιουργηθεί μία κοινοπολιτεία με ισλαμικές αδελφότητες στα εδάφη της πρώην οθωμανικής αυτοκρατορίας· για την ενίσχυση των δυνάμεων του Σαράζ στη Λιβύη με ακραίους ισλαμιστές· για το φάσμα της εγκαθίδρυσης μιας ισλαμικής αδελφότητας στη διακυβέρνηση της Λιβύης που βρίσκεται στο υπογαστρίο της Ευρώπης.

Προσεγγίζουμε ως Ελλάδα και Ευρώπη την Τουρκία αγνοώντας τη σημασία του πολιτικού Ισλάμ. Παλαιότερα κάποιοι έβλεπαν στο ΑΚΡ το ισλαμικό αντίστοιχο των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης... Τα περισσότερα στελέχη του κυβερνώντος κόμματος ΑΚΡ, περιλαμβανομένου του Τούρκου προέδρου, ανήκουν στο τουρκικό παράρτημα της ισλαμικής αδελφότητας των Νακσιμπαντί-Χαλίντι. Οι βασικές θέσεις τους είναι ότι η Τουρκία και ο ισλαμικός κόσμος έχουν υπάρξει αντικείμενο συστηματικής εκμεταλλεύσεως από τη Δύση και τον παγκόσμιο σιωνισμό. Η χώρα τους πρέπει να γίνει ισχυρή δύναμη και να αναδειχθεί σε φυσικό ηγέτη του μουσουλμανικού κόσμου. Αυτό ήταν το όνειρό τους και αυτό κυνηγούν επί 18 χρόνια που βρίσκονται στην εξουσία.

Οι κάποτε ακραίες θέσεις τους έχουν μετατραπεί σε κυρίαρχη τάση της τουρκικής κοινωνίας. Η Τουρκία ζει την αναβίωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας μέσα από έναν ακραίο ισλαμισμό. Το είδαμε με τη συμβολική κίνηση της μετατροπής της Αγίας Σοφίας σε τέμενος. Ο βασικός αντίπαλος του Ερντογάν, ο κεμαλικός δήμαρχος Κωνσταντινούπολεως δήλωσε «στη συνείδησή μου και στο μυαλό μου η Αγία Σοφία είναι τζαμί από το 1453». Η χώρα αφιονισμένη από ένα αυτοκρατορικό μεγαλείο μετατρέπεται όλο και πιο γρήγορα σε ένα σουνιτικό Ιράν. Όπως το Ιράν ασκεί επιρροή πέραν των συνόρων της χώρας του σε Ιράκ, Συρία, Υεμένη, έτσι και η Τουρκία θέλει να ασκεί την επιρροή της σε όλη την ανατολική Μεσόγειο. Περιφρονεί στην πράξη το διεθνές δίκαιο. Λέει ευθέως ότι θέλει να αλλάξει τα υφιστάμενα σύνορα. Δυστυχώς στον δρόμο της αυτή τη στιγμή βρίσκεται ένα μόνον κράτος: η Ελλάδα. Ή θα αφυπνίσουμε τους υπόλοιπους Ευρωπαίους για το τι μεγαλώνει δίπλα μας για να το αντιμετωπίσουμε από κοινού ή θα βρεθούμε μόνοι μας απέναντί του.

* Ο κ. Αγγελος Συρίγος είναι αναπληρωτής καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής, βουλευτής της Ν.Δ. στην Α' Αθηνών

Τα νέα κτίρια της MIT στην Άγκυρα, χτίστηκαν σε έκταση 20.000 στρεμμάτων.

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΑ ΝΕΑ

Οι φετινές εξελίξεις μας χτύπησαν κατακέφαλα. Κλείσαμε από τις αρχές Μαρτίου, αναβάλαμε τα πάντα, αλλά δυστυχώς και οι προοπτικές για το φθινόπωρο είναι αδιάγνωστες –στην καλύτερη περίπτωση. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι θα παραδοθούμε στο κισμέτ. Πρώτα, διατηρήσαμε σταθερά τις αναρτήσεις διαφόρων θεμάτων **στο ΦΒ** και για να μη χάσουμε επαφή με τους πανοραμικούς φίλους και για να περάσουμε μηνύματα αισιοδοξίας μέσα στην καταχνιά. Θερμά ευχαριστούμε όσους μας ακολουθούσαν εκείνες τις πολύ δύσκολες ημέρες.

Επίσης, συνεχίσαμε να εργαζόμαστε από το σπίτι για το Αρχείο κι έτσι, ύστερα από απανωτές περιπέτειες ηλεκτρονικού τύπου και γραφειοκρατικού καταναγκασμού, φτάσαμε στο ευχάριστο σημείο να δημοσιοποιήσουμε την **Ιστοσελίδα του ΑΠΑΝ**. Πρώτα, δοκιμαστικά για τους συνδρομητές. Για να δούμε πώς δουλεύουν οι προσωπικοί κωδικοί, αλλά και γενικότερα για να κάνουμε διάφορους ελέγχους. Προς το παρόν, όλα πήγαν καλά κι έτσι τον Σεπτέμβριο θα είμαστε σε θέση να ανοιχτούμε και προς τους φίλους και το ευρύ κοινό. Στο μεταξύ όμως κάνουμε και μερικές συνδέσεις μεταξύ **μη συνδρομητών** και Αρχείου, ώστε να βλέπουμε κιόλας εάν υπάρχουν προβλήματα. Θυμίζουμε ότι οι συνδρομητές έχουν πρόσβαση και σε πολύ περισσότερο υλικό (πάνω από το διπλό) και σε πολλές παραπάνω πληροφορίες σε κάθε ταυτότητα (πάνω από τις τετραπλές). Όλα αυτά μπορείτε να τα διαβάσετε αναλυτικά μπαίνοντας στο Αρχείο. Στην αρχική σελίδα έχει όλα τα γενικά και πώς μπορείτε να γίνετε συνδρομητής.

Η διεύθυνση του ΑΠΑΝ είναι <https://archive.apan.gr/>

Ήδη πολλοί συνδρομητές που έλαβαν οδηγίες για κωδικούς κλπ ανταποκρίθηκαν θετικά. Μερικοί μπήκαν στον κόπο να μας στείλουν και δυο λέξεις. Η χαρά μας μεγάλη. Πήραμε την άδεια να δημοσιεύσουμε ένα από τα κείμενα που λάβαμε (στις 28 Ιουλίου 2020).

... Έστω και με καθυστέρηση, καταφέρνω να σας στείλω ένα μήνυμα. Η πρόσβαση στο αρχείο, η αλλαγή κωδικού κλπ. γίνονται πολύ εύκολα και ομαλά. Στο δε περιεχόμενο του αρχείου με περίμενε μια έκπληξη: ηχητικό υλικό από εκπομπές σας!! [ραδιοφωνικές εκπομπές της Μ. Κορομηλά]. Δεν είχα την τύχη να τις παρακολουθώ όταν πρωτοακούστηκαν και πάντα αναρωτιόμουν πώς θα ήταν... Να λοιπόν σήμερα, σας γράφω ακούγοντας την πρώτη εκπομπή για την Ιορδανία! Έκανα και μια περιήγηση στο Ιράν... Ακόμη δεν πιστεύω πως βρήκαμε αυτή τη «χρονοθυρίδα» και καταφέραμε να πάμε. Αυτά με κράτησαν όλον αυτόν τον καιρό της απομόνωσης, ακόμη με κρατούν (σχετικά) ισορροπημένη και νηφάλια. Και η ελπίδα ότι θα βιώσουμε ξανά το άνοιγμα του κόσμου και την ξενοιασιά.

Μου λείπει το Πανόραμα, περισσότερο ως μια φουσαλίδα πολιτισμού –και δεν αναφέρομαι μόνο στις διαλέξεις ή τα ταξίδια. Φλυαρώ όμως και σταματώ ευθύς αμέσως!

Εύχομαι όσο γίνεται πιο όμορφο καλοκαίρι και γρήγορη αντάμωση! Κίττυ Φραγκαλέξη

Με την ευκαιρία, κι εφόσον αναφερθήκαμε ήδη σε μία από τις πρωτοβυζαντινές κινστέρνες της Κ/Πολης, μπορείτε να μπείτε στο ΑΠΑΝ για να δείτε και τις τρεις. Αν τις αναζητήσετε στην πάρα πολύ καλά οργανωμένη «Σύνθετη Αναζήτηση» θα τις βρείτε στα: Κτίσματα οικονομικών δραστηριοτήτων – υποδομών (ή και με πολλούς άλλους τρόπους)

1 Κοινή ονομασία Βυζαντινή Κινστέρνα του Αέτιου. **Τοπική ονομασία** Vefa Stadi, ή και Karagümruk Stadi, και επίσης: Aetius Sarnici

Σας συνδέουμε <https://archive.apan.gr/gr/data/archived-item/495>

2 **Κοινή ονομασία** Βυζαντινή Κινστέρνα του Άσπαρος. **Τοπική ονομασία** Çarşamba Çukurbostan Parkı (παλαιότερα Sultan Selim Çukurbostanı). Είναι εκεί που είδαμε τα καημένα τα παιδάκια ... Σας συνδέουμε <https://archive.apan.gr/gr/data/archived-item/656>

3 **Κοινή ονομασία** Βυζαντινή Κινστέρνα Φιλνταμί. **Τοπική ονομασία** Fildamı Sarnıcı και Beyazevnel Çocuk Parkı. **Επίσημη ονομασία** Κινστέρνα Εβδόμου «Φιλνταμί» [είναι στις εξοχές του Μακροχωρίου κι έχει μετατραπεί σε χώρο άθλησης για τους κατοίκους του πυκνοκατοικημένου δήμου, έξω από τα Χερσαία Τείχη της Κ/Πολης. Σας συνδέουμε <https://archive.apan.gr/gr/data/archived-item/383>

Υπάρχει κι άλλη μία ξεσκεπάστη πρωτοβυζαντινή κινστέρνα, του Αγίου Μωκίου, που κι αυτή μετατράπηκε σε λαϊκό πάρκο, αλλά δεν έχουμε ακόμα ολοκληρώσει τα βασικά της ταυτότητάς της.

Και μιλώντας για νερό, ας θυμηθούμε το πολύ ενδιαφέρον Μουσείο Νερού στο Γιάζντ, πόλη στην έρημο του κεντροδυτικού Ιράν:

Κοινή ονομασία Μουσείο Νερού. **Διεθνής ονομασία** Yazd Water Museum Σας συνδέουμε <https://archive.apan.gr/gr/data/Archived-Item/1212>

Κι αν φτάσετε μέχρι το Μουσείο, πλοηγηθείτε ύστερα στο ίδιο το Γιαζντ, τα ζωροαστρικά και τα ισλαμικά του μνημεία [<https://archive.apan.gr/gr/data/Accompanying-List/1214?depth=children> κλπ].

Και από το Ιράν στη Λέσβο, ακολουθώντας τους δρόμους του νερού. Ένα από τα πολλά δημόσια λουτρά (χαμάμ) του νησιού έχει ανακαινιστεί πρόσφατα. **Κοινή ονομασία** Οθωμανικό Λουτρό Μήθυμνας (Μολύβου

Σας Συνδέουμε <https://archive.apan.gr/gr/data/Accompanying-List/1849?depth=children>

>>>>>> **Υπενθυμίζουμε ότι ο πλούτος του Αρχείου μας βρίσκεται κρυμμένος στο Συνοδευτικό Υλικό.** Εκεί οι φωτογραφίες, τα σχέδια και οι εικόνες, οι χάρτες, τα συνοδευτικά κείμενα, το οπτικοακουστικό υλικό, οι βιογραφίες και η βιβλιογραφία. Εκεί και οι Σημειώσεις του Πανοράματος. Για παράδειγμα, αν μπειτε στις **Γεωφυσικές Οντότητες: Αιγαίο** θα βρείτε λίγα στοιχεία στην ταυτότητα. Αλλά στο Συνοδευτικό Υλικό της ταυτότητας έχει πάρα πολλά:

Στο Οπτικοακουστικό που συνοδεύει το Αιγαίο, θα βρείτε προς το παρόν: 81 Φωτ, 100 Βιβλιογρα-φικές αναφορές, 5 Σημειώσεις Πανοράματος κλπ. Εμείς σας συνδέουμε με το οπτικοακουστικό υλικό που έχει ήδη αποκτήσει ταυτότητα. Υπόψη ότι κάποια είναι προσβάσιμα μόνο από τους συνδρομητές. Για αυτό παρακαλούνται όσοι συνδρομητές θέλουν να πλοηγηθούν σε κάποιο από αυτά, να βάλουν τον κωδικό τους.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Τρία πεζογραφήματα

Αρχαιολογία, ΑΙΓΑΙΟ Α' (2006) [ραδιοφωνική εκπομπή με τον αρχαιολόγο Χρήστο Ντούμα, που συνεχίζεται και στο Β και στο Γ]

Αρχαιολογία, ΑΙΓΑΙΟ Β' (2006)

Αρχαιολογία, ΑΙΓΑΙΟ Γ' (2006)

Μ. Κορομηλά, Ναυτικός κόσμος Αιγαίου 01, Μύκονος 01 (1986)

Μ. Κορομηλά, Ναυτικός κόσμος Αιγαίου 02, Μύκονος 02 (1986)

Μ. Κορομηλά, Ναυτικός κόσμος Αιγαίου 03, Δήλος 01 (1986)

Μ. Κορομηλά, Ναυτικός κόσμος Αιγαίου 04, Δήλος 02 (1986)

Περιήγηση στα βυζαντινά της Νάξου (μέρος Α΄) [μια παραγωγή του
Δημιουργικού Τμήματος του ΑΠΑΝ κυριολεκτικά απολαυστική]
<https://archive.apan.gr/gr/data/Accompanying-Item/27001>

Χαράγματα ναυπηγικής και πίστης (από τη Λίμνη Ευβοίας) Σύνδεση:
<https://archive.apan.gr/gr/data/Accompanying-Item/14957>

Ο Ιστότοπος του Αρχείου εμπλουτίζεται καθημερινά. Κι έχουμε σκεφτεί να οργανώσουμε σειρά συναντήσεων το φθινόπωρο στο Πανόραμα για να πλοηγηθούμε μαζί σε αυτόν τον πλούτο, που συγκεντρώθηκε μέσα σε 35 χρόνια λειτουργίας του Πανοράματος. Τουλάχιστον να κάνουμε μαζί μερικά βήματα, για να εξοικειωθούν όλοι με το ΑΠΑΝ.

Πρέπει επίσης να πούμε και να τονίσουμε ότι δεν υπάρχουν πουθενά διαφημίσεις.

Ούτε στον Ιστότοπο του Αρχείου <https://archive.apan.gr/>

ούτε στο Ιστότοπο με τα νέα και τις εκδηλώσεις του Πανοράματος <https://www.apan.gr/gr>

ούτε καν στο **Face Book** (που συνήθως είναι «χορηγούμενες» οι δημόσιες αναρτήσεις, με αντάλλαγμα κάποιον διαφημιστικό χώρο).

Θυμίζουμε ότι στο ΦΒ: Πολιτιστική Εταιρεία Πανόραμα μπορεί να μπει οποιοσδήποτε, δηλαδή και κάποιος που δεν έχει ΦΒ, και να διαβάσει την ανάρτηση.

Ταξιδιωτικές προτάσεις ...κι έχει ο Θεός

Δυστυχώς αναγκαστήκαμε να αναβάλλουμε το επτάημερο στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, που είχαμε προγραμματίσει για αρχές Σεπτεμβρίου. Εκτός από τις πρόσφατες δυσμενείς εξελίξεις με αύξηση κρουσμάτων στην περιοχή, μέχρι σήμερα είχαμε μόνον τέσσερις εγγραφές μελών και ένας πέμπτος που εξέφρασε ενδιαφέρον. Αλλά. Το ταξίδι θα γίνει οπωσδήποτε την άνοιξη του 2021, εφόσον το επιτρέψουν οι συνθήκες.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ του 2020 ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

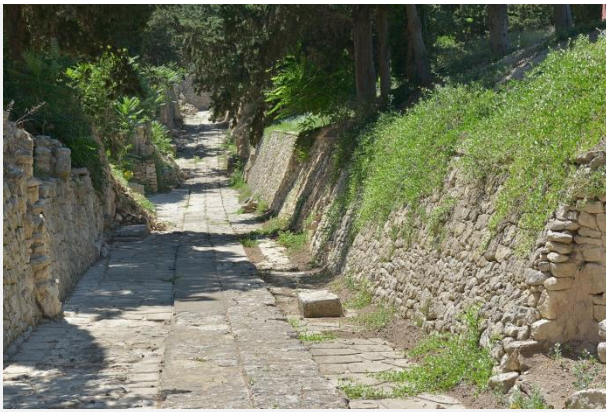
Ένα γεμάτο πανοραμικό τετραήμερο με θέμα τα μινωικά και ξεναγό τη Μάχη Καρανίκη

Έχουμε καιρό να πάμε στη μεγαλόνησο και ο Σεπτέμβριος είναι ιδανικός μήνας –εφόσον όλα πάνε καλά με τα πρωτόκολλα και τις απαγορεύσεις. Είναι άλλωστε και η εποχή για τα ρακοκάζανα.

Πάμε στο Ηράκλειο με πλοίο (Τετάρτη 16/9 βράδυ-Πέμπτη 17/9 ξημέρωμα) κι επιστρέφουμε με πλοίο (Κυριακή 20/9 βράδυ-Δευτέρα 21/9 ξημέρωμα). Όποιος προτιμά το αεροπλάνο μπορεί να το δηλώσει. Θα επισκεφθούμε όλα τα μινωικά της κεντρικής και ανατολικής Κρήτης, αλλά δεν θα πάμε προς τα δυτικά γιατί το Αρχαιολογικό Μουσείο στα Χανιά θα έχει μόλις κλείσει για να μεταφερθεί σε νέο κτήριο.

Παράκληση: Δηλώστε ενδιαφέρον, ώστε να λάβετε το αναλυτικό πρόγραμμα, αλλά κι εμείς να έχουμε μια εικόνα σχετικά με τους συμμετέχοντες. Το γραφείο του Πανοράματος έχει ήδη κλείσει, αλλά θα υπάρχει μια «βάρδια» για να παρακολουθεί τα μέιλ για το ταξίδι. Αντιλαμβάνεστε ότι όλα λειτουργούν, δυστυχώς, στο τι θα ξημερώσει αύριο και χρειάζεται διπλός και τριπλός κόπος για τα οργανωτικά. Ευχαριστούμε την Εύα Βόγια και το τουριστικό γραφείο της που μας βοηθούν και σε αυτούς τους πάρα πολύ δύσκολους, κυρίως για τον τουρισμό, καιρούς.

Κνωσός

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ του 2020 ΝΔ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ένα τριήμερο σε μια από τις πιο όμορφες περιοχές της Ελλάδας με ξεναγό τη Μάχη Καρανίκη

Από την αρχαία Μεσσήνη (όπου έκανε υποδειγματική αρχαιολογική έρευνα και αναστήλωση ο Πέτρος Θέμελης με την ομάδα του) στη μεσαιωνική Μεθώνη και από την ιστορική Πύλο στο μυκηναϊκό Ανάκτορο και το νέο τοπικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Το προγραμματίζουμε για τα μέσα Οκτωβρίου. Θα ενημερωθείτε αναλυτικά στην επόμενη επικοινωνία μας στις αρχές Σεπτεμβρίου.

Πύλος

ΑΠΑΝ

Μεσσήνη

Μεθώνη

Καλό μήνα, ήσυχες, ευχάριστες
και δροσερές διακοπές

Και μην ξεχνάτε:
Η τήρηση όλων των μέτρων
σχετικά με τον κορωνοϊό είναι
απαραίτητη. Είναι ο μόνος τρόπος
αντίστασης, ο μόνος τρόπος
προφύλαξης.

Πολιτιστική Εταιρεία Πανόραμα και
Αρχείο (ΑΠΑΝ) apan.gr